

ΕΝΔΟ-ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΝΟΜΗ ΤΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ

Γεώργιος Αργεΐτης, διδάκτωρ Οικονομικών Επιστημών,
Πανεπιστήμιο Κρήτης

1. Εισαγωγή

Σκοπός της εργασίας είναι η ανάπτυξη μιας πολιτικής-νομισματικής προσέγγισης της διανομής του εισοδήματος με προεκτάσεις στη συσσώρευση κεφαλαίου στον καπιταλισμό. Η προσέγγιση αυτή φέρνει στο επίκεντρο της οικονομικής ανάλυσης τη σχέση ενδο-καπιταλιστικών αντιθέσεων, νομισματικής πολιτικής και διανομής του εισοδήματος και δίνει μια νέα διάσταση στις οικονομικές και πολιτικές δομές εξουσίας και άσκησης οικονομικής πολιτικής. Ο ρόλος πολιτικών θεσμών όπως της κεντρικής τράπεζας είναι σημαντικός στην προσέγγιση αυτή, αφού αποτελεί το θεσμικό χώρο εκδήλωσης των ενδο-καπιταλιστικών αντιθέσεων και της σύνδεσής τους με τη νομισματική πολιτική και τη διανομή του εισοδήματος¹.

Η προσέγγιση περιορίζεται σε θεωρητικό επίπεδο και δεν επιχειρεί εμπειρική εξειδίκευση στις δομές εξουσίας και στην άσκηση νομισματικής πολιτικής στην Ελλάδα. Αυτό συμβαίνει γιατί, κατά την άποψή μας, οι θεσμικοί μετασχηματισμοί όπως η απελευθέρωση και η διεθνοποίηση του τραπεζικού συστήματος που πραγματοποιούνται στην Ελλάδα ως αποτέλεσμα της πορείας ολοκλήρωσής της στους μηχα-

1. Η πολιτική-νομισματική προσέγγιση της διανομής του εισοδήματος που θα αναπτύξουμε στην εργασία αυτή έρχεται σε άμεση αντίθεση με τη νεοκλασική προσέγγιση, η οποία αγνοεί το ρόλο που παίζουν πολιτικοί και νομισματικοί παράγοντες στη διανομή. Κατά την άποψή μας, η προσέγγιση αυτή αποτελεί επέκταση της νεομαρξιστικής και μετακεϋνσιανής προσέγγισης, αφού εισάγει το σπουδαίο ρόλο που οι ενδο-καπιταλιστικές αντιθέσεις, η κεντρική τράπεζα και η νομισματική πολιτική παίζουν στη διανομή του εισοδήματος. Πρέπει επίσης ν' αναφερθεί το γεγονός ότι το σενάριο της διανομής που θα παρουσιάσουμε υποθέτει διανεμητικές συγκρούσεις και εξετάζει τη σχέση οικονομικής πολιτικής και διανομής του εισοδήματος στη βραχυχρόνια περίοδο με ή χωρίς οικονομική μεγέθυνση. Η επίδραση άλλων παραγόντων, όπως η τεχνολογική αλλαγή, η αύξηση της παραγωγικότητας, οι σχέσεις συνεργασίας μεταξύ διαφόρων κοινωνικών τάξεων και ομάδων, μπορεί να δημιουργεί ένα εναλλακτικό σενάριο οικονομικής μεγέθυνσης και κοινωνικής συνεργασίας με διαφορετικά συμπεράσματα για τη διανομή του εισοδήματος.

νισμούς της παγκόσμιας αγοράς αλλά και της πορείας της στην Ε.Ε. αλλάζουν τις παραδοσιακές σχέσεις βιομηχανικού και τραπεζικού κεφαλαίου την τελευταία κυρίως δεκαετία. Αυτό σε συνδυασμό με την ανεξαρτητοποίηση της κεντρικής τράπεζας πιθανά δρομολογεί μεταβολές στις παραδοσιακές δομές εξουσίας και στην άσκηση οικονομικής πολιτικής στην Ελλάδα. Συνεπώς, η ελληνική περίπτωση μπορεί να αποτελέσει μια περίπτωση εμπειρικής διερεύνησης της προσέγγισης που θα αναπτύξουμε όταν και εάν δρομολογηθούν οι προσδοκώμενες εξελίξεις. Παρά ταύτα, η θεωρητική αυτή προσέγγιση διαφωτίζει, μέσω των ενδο-καπιταλιστικών και διαταξικών διανεμητικών συγκρούσεων, τα υλικά εκείνα συμφέροντα που εξυπηρετούνται με την άσκηση επεκτατικών ή περιοριστικών οικονομικών πολιτικών.

Ειδικότερα, η ενότητα 2 συνθέτει ιδέες των Marx και Sraffa και δημιουργεί ένα μηχανισμό, μέσω του οποίου το επιτόκιο επηρεάζει την ενδο-καπιταλιστική και τη διαταξική διανομή του εισοδήματος². Αυτό απαιτεί την επανεξέταση της σχέσης επιτοκίου και ποσοστού κέρδους και τη διερεύνηση του ρόλου του επιτοκίου στον προσδιορισμό των τιμών. Η ενότητα 3 οριοθετεί το θεσμικό περιβάλλον στα πλαίσια του οποίου μπορεί να λειτουργήσει αυτός ο μηχανισμός διανομής, ο οποίος ουσιαστικά εξαρτάται από το χαρακτήρα των ενδο-καπιταλιστικών σχέσεων, δηλαδή εάν αυτές είναι ανταγωνιστικές ή όχι. Επίσης αναλύει το ρόλο της κεντρικής τράπεζας και των επιπτώσεων από την ανεξαρτησία της στη σχέση ενδο-καπιταλιστικών αντιθέσεων και νομισματικής πολιτικής. Η ενότητα 4 συνοψίζει τα βασικά συμπεράσματα της εργασίας.

2. Νομισματική πολιτική και διανομή του εισοδήματος: σύνθεση των Marx και Sraffa

Ο βασικός σκοπός της ανάλυσης του Marx σαφώς δεν ήταν η ανάπτυξη μιας θεωρίας για το επιτόκιο και το ρόλο του στη διανομή. Ο Marx επεδίωξε να διερευνήσει τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής, τις βασικές οικονομικές και πολιτικές του αντιθέσεις, και να δείξει την αναπόφευκτη εξέλιξή του προς το σοσιαλισμό. Έχοντας αυτό ως κυρίαρχο σκοπό του, αλλά και λόγω της επίδρασής του από τις σοσιαλιστικές ιδέες της εποχής του και την κλασική αγγλική πολιτική οικονομία (ειδικά από τον Ricardo), ο Marx διαίρεσε, στο μεγαλύτερο μέρος των έργων του, την καπιταλιστική κοινωνία σε δύο κοινωνικές τάξεις, την καπιταλιστική και την εργατική. Έτσι ο Marx αναπόφευκτα προτείνει, σε ένα σημαντικό τμήμα της ανάλυσής του, τη διανομή του εισοδήματος μεταξύ καπιταλιστικών κερδών ή υπεραξίας και πραγματικών μισθών

2. Στα πλαίσια αυτής της μελέτης διακρίνουμε τη καπιταλιστική κοινωνία μεταξύ της καπιταλιστικής και της εργατικής τάξης, ενώ η καπιταλιστική τάξη χωρίζεται σε δύο βασικές ομάδες, του βιομηχανικού και τους χρηματιστές καπιταλιστές. Ο όρος βιομηχανικό κεφάλαιο που χρησιμοποιούμε αναφέρεται στις βιομηχανικές και εμπορικές επιχειρήσεις, ενώ ο όρος χρηματικό κεφάλαιο αναφέρεται στο τοκοφόρο κεφάλαιο με όποια μορφή μπορεί αυτό να έχει. Το επιτόκιο στην ανάλυσή μας είναι αυτό που καθορίζει το κόστος δανεισμού.

και υποστηρίζει την ύπαρξη μιας αντίστροφης σχέσης ανάμεσα στα δύο αυτά εισοδηματικά μερίδια³.

Ο Marx ανέπτυξε τις νομοματικές ιδέες του στα τελευταία γραπτά του και συγκεκριμένα στον τρίτο τόμο του *Κεφαλαίου* και στο τρίτο μέρος των *Θεωριών της Υπεραξίας*, όπου κάνει τη διάκριση μεταξύ ποσοστού κέρδους, βιομηχανικού ποσοστού κέρδους και επιτοκίου. Αναλύει τις σχέσεις των οικονομικών αυτών κατηγοριών, αφού προηγουμένως έχει υποθέσει την αυτονόμηση του χρηματικού κεφαλαίου ως ειδικής κατηγορίας κεφαλαίου. Το χρηματικό κεφάλαιο, παράλληλα με το βιομηχανικό, αποκτά έτσι ξεχωριστή παρουσία και έχει συγκεκριμένο ρόλο στη διαδικασία της παραγωγής και κυρίως της διανομής της υπεραξίας.

Πιο συγκεκριμένα, στο κεφάλαιο 21 του τόμου III του *Κεφαλαίου*, ο Marx αναλύει τις οικονομικές και κοινωνικές σχέσεις ανάμεσα στις δύο ομάδες καπιταλιστών, τους βιομήχανους καπιταλιστές και τους χρηματιστές καπιταλιστές, που κατ' αυτόν εμφανίζονται με συγκρουόμενα και αντίθετα συμφέροντα στη διανομή της υπεραξίας. Ο Marx προσδιόρισε τις σχέσεις αυτές μέσα στις ιστορικά διαμορφωμένες συνθήκες της καπιταλιστικής αναπαραγωγής και υπογράμμισε την ιδιόμορφη θέση των χρηματιστών καπιταλιστών μέσα στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής. Η ιδιομορφία αυτή ανάγεται στο γεγονός ότι οι τελευταίοι, αν και δε συμμετέχουν άμεσα στη διαδικασία της παραγωγής, ιδιοποιούνται ένα μέρος του κοινωνικού προϊόντος με τη μορφή της υπεραξίας. Το μέρος εκείνο του καπιταλιστικού κέρδους που ιδιοποιούνται οι ιδιοκτήτες του χρηματικού κεφαλαίου ονομάζεται τόκος. Ο Marx στηρίζει την ανάλυσή του για τη σχέση ανάμεσα στο κέρδος και τον τόκο στη σχέση του επιτοκίου με το ποσοστό κέρδους και στην υπόθεση ότι η διανομή του εισοδήματος μεταξύ του συνόλου των καπιταλιστών και των εργατών είναι δεδομένη. Από τη στιγμή που ο πραγματικός μισθός κατανοείται σαν ένα μέρος του κόστους παραγωγής που προπληρώνεται από τους καπιταλιστές, εμφανίζεται στην μαρξική ανάλυση ως εξωγενής μεταβλητή στη διανομή του εισοδήματος (Garegnani 1984, Panico 1988). Με δεδομένη τη διανομή του εισοδήματος μεταξύ καπιταλιστών και εργατών, ο Marx αναπόφευκτα θεώρησε μόνο την υπεραξία να απομένει προς διανομή ανάμεσα στους βιομήχανους καπιταλιστές και τους χρηματιστές καπιταλιστές.

Με βάση αυτή την προσέγγιση, η διανομή του εισοδήματος φαίνεται να περνά μέσα από δύο στάδια. Πιο συγκεκριμένα, η ποιοτική διάκριση της καπιταλιστικής κοινωνίας ανάμεσα σε καπιταλιστές και εργάτες δημιουργεί μια πρώτη ποσοτική διανομή του εισοδήματος μεταξύ υπεραξίας ή καπιταλιστικού κέρδους και πραγματικού μισθού. Η ποιοτική διάκριση της τάξης των καπιταλιστών ανάμεσα σε βιομήχανους καπιταλιστές και χρηματιστές καπιταλιστές, οδηγεί σε μια δεύτερη ποσοτική διανομή του καπιταλιστικού κέρδους μεταξύ βιομηχανικού κέρδους και τόκου.

3. Για μια περισσότερο αναλυτική παρουσίαση των απόψεων του Marx σχετικά με τη δια-ταξική διανομή του εισοδήματος, βλ. Marx 1967a, 1967b, Dobb 1973, Garegnani 1984.

Για τον Marx η διανομή του συνολικού κέρδους μεταξύ βιομηχανικού κέρδους και τόκου εξαρτάται από το τι μέρος του κέρδους αυτονομείται ως τόκος. Χαρακτηριστικά, αναφερόμενος στον Ramsey, ο Marx παρατηρεί ότι ο προσδιορισμός του βιομηχανικού κέρδους εξαρτάται από τον προσδιορισμό του τόκου και όχι του τελευταίου από το πρώτο.

Η ανεξαρτητοποίηση του τόκου από το βιομηχανικό κέρδος είναι η υλική βάση της επανεξέτασης από τον Marx της σχέσης επιτοκίου και ποσοστού κέρδους. Στην ενδο-καπιταλιστική διανομή του εισοδήματος αποκτά νόημα η διάκριση μεταξύ επιτοκίου και βιομηχανικού ποσοστού κέρδους, ενώ το γενικό ποσοστό κέρδους αντανακλά τη δυναμική της δια-ταξικής διανομής του εισοδήματος. Μετά τη διάκριση ανάμεσα σε συνολικό καπιταλιστικό κέρδος και βιομηχανικό κέρδος, το επιτόκιο εμφανίζεται να είναι ανεξάρτητο από το τελευταίο – και όπως έχουμε ήδη επισημάνει ένας από τους προσδιοριστικούς του συντελεστές. Η ιδέα αυτή είναι σαφώς απόρροια της επίδρασης του Ramsey. Αναφερόμενος σε εκείνον, ο Marx (1991) παρατηρεί ότι ο προσδιορισμός του επιτοκίου «βασίζεται μερικώς πάνω στο ποσοστό των συνολικών κερδών και μερικώς πάνω στο λόγο, τα οποία διακρίνονται σε συνολικά κέρδη του κεφαλαίου και σε βιομηχανικά κέρδη. Ο λόγος αυτός εξαρτάται από τον ανταγωνισμό μεταξύ των βιομηχάνων καπιταλιστών και των χρηματιστών καπιταλιστών» (σελ. 484).

Ο Marx δεν προχώρησε στη διερεύνηση των επιπτώσεων των ενδο-καπιταλιστικών συγκρούσεων πάνω στο επιτόκιο και στη διανομή του εισοδήματος. Παρατήρησε, ωστόσο, τη δυνατότητα επίδρασής τους στη νομισματική πολιτική μέσω της δύναμης που μπορούν να ασκήσουν διαφορετικές ομάδες καπιταλιστών πάνω στην κεντρική τράπεζα.

Όπως έχει ήδη επισημανθεί, ο Marx, διερευνώντας τη σχέση βιομηχανικού κέρδους και τόκου και το ρόλο του επιτοκίου στη διανομή, έμμεσα χρησιμοποίησε την κλασική υπόθεση ότι ο πραγματικός μισθός και η δια-ταξική διανομή εισοδήματος είναι δεδομένα. Η απόρριψη αυτής της υπόθεσης μπορεί να οδηγήσει στην ανάπτυξη μιας νομισματικής θεωρίας της διανομής του εισοδήματος, στα πλαίσια της οποίας το επιτόκιο και η νομισματική πολιτική να μπορούν να επηρεάζουν όχι μόνο την ενδο-καπιταλιστική διανομή των καπιταλιστικών κερδών, αλλά και τη δια-ταξική διανομή του εισοδήματος. Αυτό μπορεί να γίνει εφικτό εάν ένα σύστημα τιμών εμπορευμάτων τύπου Sraffa διευρυνθεί με τη συμμετοχή του χρηματικού κεφαλαίου ως ανεξάρτητου συντελεστή παραγωγής. Η κατεύθυνση της ανάπτυξης ενός τέτοιου συστήματος και των δυναμικών επιπτώσεών του στη διανομή του εισοδήματος έχει δοθεί, ωστόσο, από τον ίδιο το Sraffa, όπως έχει παρατηρηθεί από τους Nuti (1971) και Dobb (1973).

Στο έργο του *Production of Commodities by Means of Commodities*, ο Sraffa (1960) παρατηρεί ότι το ποσοστό κέρδους και οι τιμές των εμπορευμάτων προσδιορίζονται ταυτόχρονα. Όσον αφορά τη διαμόρφωση των πραγματικών μισθών, ο Sraffa απορρίπτει την υπόθεση ότι προπληρώνονται από τους καπιταλιστές και προ-

τα των τελευταίων να διεκδικήσουν και να πάρουν αυξήσεις στον ονομαστικό μισθό τους. Συνεπώς, τα εισοδηματικά μερίδια των βιομηχάνων καπιταλιστών, των χρηματιστών καπιταλιστών και των εργαζομένων καθορίζονται από τον τρόπο με τον οποίο μια πρωταρχική μεταβολή στο ονομαστικό επιτόκιο θα προκαλέσει μεταβολές στις τιμές και τον ονομαστικό μισθό.

Η σχετική δύναμη κάθε κοινωνικής τάξης και κάθε ομάδας καπιταλιστών είναι σημαντικός προσδιοριστικός παράγοντας των μεταβολών της διανομής του εισοδήματος. Οι προσδοκίες που διαμορφώνει η κάθε κοινωνική ομάδα θα μπορούσαν να παίξουν σημαντικό ρόλο στο βαθμό που επηρεάζουν τη συμπεριφορά της κάθε κοινωνικής ομάδας και την αντίδρασή της στην όποια αναδιανεμητική μεταβολή. Ωστόσο, είναι αδύνατο *a priori* να υποθέσουμε πως τα υπό διερεύνηση εισοδηματικά μερίδια θα μεταβληθούν ως αποτέλεσμα μιας πρωταρχικής αύξησης του επιτοκίου. Οι συγκεκριμένες οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες και κυρίως η σχετική διαπραγματευτική δύναμη της κάθε κοινωνικής ομάδας και κοινωνικής τάξης θα καθορίσουν την τελική μορφή της διανομής του εισοδήματος.

Εάν, τώρα, στην παραπάνω αναλυτική δομή προσθέσουμε την ιδέα του Marx για το ρόλο των ενδο-καπιταλιστικών αναδιανεμητικών συγκρούσεων στη διαμόρφωση της νομισματικής πολιτικής, τότε καταλήγουμε σε μια εναλλακτική πολιτική-νομισματική προσέγγιση στη διανομή του εισοδήματος⁵. Το πολιτικό στοιχείο εδώ συνδέεται με τη δυνατότητα της καθεμιάς ομάδας καπιταλιστών να επηρεάζει τη νομισματική πολιτική και το επιτόκιο μέσω της επίδρασης που μπορεί ν' ασκήσει στην πολιτική της κεντρικής τράπεζας. Οι ενδο-καπιταλιστικές διανεμητικές συγκρούσεις εμφανίζονται ως μια από τις μεταβλητές διαμόρφωσης της νομισματικής πολιτικής. Οι διανεμητικές συνέπειες της νομισματικής πολιτικής με τη σειρά τους μπορούν να οξύνουν τις ενδο-καπιταλιστικές αντιθέσεις και, ως, ένα βαθμό και τις διαταξικές συγκρούσεις στην περίπτωση που οι βιομήχανοι καπιταλιστές επιχειρήσουν ανακατανομή εργατικού εισοδήματος.

Το βιομηχανικό εισοδηματικό μερίδιο βρίσκεται σε άμεση αντίθεση με το εισοδηματικό μερίδιο των χρηματιστών καπιταλιστών και σε έμμεση αντίθεση με το μερίδιο των εργαζομένων. Τα βιομηχανικά κέρδη μπορούν να πιεστούν προς τα κάτω είτε με ανακατανομή κερδών προς όφελος του χρηματικού κεφαλαίου, είτε προς όφελος των εργαζομένων. Αλλαγές στη νομισματική πολιτική και στο επιτόκιο σε συνδυασμό με τη δυνατότητα των εργαζομένων να καταφέρουν αυξήσεις στον ονομαστικό και πραγματικό τους μισθό θεωρούνται στα πλαίσια της εναλλακτικής αυτής προσέγγισης ως βασικά κανάλια μέσω των οποίων οι ενδο-καπιταλιστικές και οι δια-ταξικές αντιθέσεις ενεργούν με σκοπό τη διανομή του εισοδήματος⁶.

5. Για μια περισσότερο αναλυτική παρουσίαση της πολιτικής-νομισματικής προσέγγισης στη διαταξική και ενδο-καπιταλιστική διανομή του εισοδήματος και των επιπτώσεων στη διαδικασία συσσώρευσης του βιομηχανικού κεφαλαίου βλ. Argitis 1996.

6. Για την εμπειρική διερεύνηση των υποθέσεων αυτών βλ. Argitis 1996.

Μια σημαντική θεωρητική προέκταση της προσέγγισης αυτής είναι ότι το βιομηχανικό ποσοστό κέρδους και το μερίδιο των βιομηχανικών κερδών στο σύνολο των καπιταλιστικών κερδών εμφανίζεται ως προσδιοριστικός παράγοντας των βιομηχανικών επενδύσεων και της συσσώρευσης κεφαλαίου.

Στον πρώτο τόμο του κεφαλαίου και στη μαρξιστική παράδοση είναι σαφώς θεμελιωμένο ότι ο ρυθμός συσσώρευσης του κεφαλαίου σχετίζεται άμεσα με το γενικό ποσοστό κέρδους. Το τελευταίο επηρεάζει τον όγκο των επενδύσεων, οι οποίες καθορίζουν τη μεταβολή του κεφαλαίου και επηρεάζουν το ρυθμό συσσώρευσης. Καθώς η συσσώρευση κεφαλαίου προχωρεί, μια καπιταλιστικού τύπου οικονομία, κατά τον Marx, αναπτύσσει δυνάμεις που τείνουν να μειώσουν το ποσοστό κέρδους. Μια πτώση του τελευταίου είναι πιθανό να οδηγήσει σε μείωση του ρυθμού συσσώρευσης και σε οικονομική κρίση.

Το παραπάνω συμπέρασμα της ανάλυσής μας αλλάζει την ορθόδοξη αυτή μαρξιστική προσέγγιση της συσσώρευσης επιτρέποντας στη νομισματική πολιτική και στο επιτόκιο να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο μέσω της ενδο-καπιταλιστικής διανομής των κερδών στη διαδικασία συσσώρευσης του κεφαλαίου. Η παρατήρηση αυτή βρίσκεται πιο κοντά στις ιδέες που ανέπτυξε ο Marx στον τρίτο τόμο του *Κεφαλαίου*.

Ο Marx (1991) παρατηρεί ότι «είναι το μέρος του κέρδους που απομένει στο βιομήχανο καπιταλιστή μετά την πληρωμή του τόκου που εμφανίζεται σε αυτόν ως το προϊόν του επενδυμένου κεφαλαίου του· και αυτή είναι πραγματικά η κατάσταση γι' αυτόν που αντιπροσωπεύει το λειτουργικό κεφάλαιο. Είναι η προσωποποίησή του όσο εκείνο λειτουργεί ως τέτοιο, και αυτό λειτουργεί όσο εκείνος επενδύει στη βιομηχανία και στο εμπόριο» (σελ. 496).

Περιοριστική νομισματική πολιτική και υψηλότερο επιτόκιο σημαίνει, *ceteris paribus*, χαμηλότερο ποσοστό βιομηχανικού κέρδους και σχετική μείωση των βιομηχανικών κερδών, συνεπώς μικρότερη επιθυμία για αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής. Το αντίθετο ισχύει σε περίπτωση μείωσης του επιτοκίου. Η εναλλακτική αυτή προσέγγιση εισάγει τις ενδο-καπιταλιστικές αναδιανεμητικές συγκρούσεις και τις πολιτικές τους προεκτάσεις στη διαμόρφωση της νομισματικής πολιτικής στο επίκεντρο της θεωρίας της διανομής και της συσσώρευσης.

3. Η σχέση βιομηχανικού-χρηματικού κεφαλαίου και η νομισματική πολιτική

Όπως έχει ήδη παρατηρηθεί, ο Marx στο μεγαλύτερο μέρος των γραπτών του αξιολόγησε την ταξική διάρθρωση της καπιταλιστικής κοινωνίας στη βάση της διάκρισης μεταξύ καπιταλιστών και εργατών. Η τάξη των καπιταλιστών εμφανίζεται ως ενιαίο κοινωνικό σύνολο με κοινά οικονομικά συμφέροντα απέναντι στην εργατική τάξη και με κοινές προτιμήσεις οικονομικής πολιτικής. Όταν, ωστόσο, ο Marx προσεγγίζει το ζήτημα της διανομής της υπεραξίας, τότε ξεχωρίζει δύο βασικές ομάδες

καπιταλιστών, βιομήχανους και χρηματιστές, και θεωρεί τη μεταξύ τους σχέση πολύ σημαντική για τη διανομή του εισοδήματος. Ο Μαρξ φαίνεται να κατανοεί την ενδο-καπιταλιστική σχέση ως σχέση συνεργασίας στη δια-ταξική διανομή του εισοδήματος και ως ανταγωνιστική στην ενδο-καπιταλιστική διανομή της υπεραξίας.

Στη σχετική βιβλιογραφία υπάρχει ένας αυξανόμενος αριθμός μελετών που ερευνά τη σημασία της σχέσης μεταξύ του βιομηχανικού και του χρηματοπιστωτικού τομέα στη διαμόρφωση της δημοσιονομικής, βιομηχανικής και εμπορικής πολιτικής (Katzenstein 1978, Zysman 1983, Gourevitch 1986, Hall 1986α, 1986β). Οι Epstein και Schor (1986, 1990α, 1990β), Epstein (1992) και Henning (1994) αξιοποιούν την προσέγγιση αυτή στη μελέτη της νομισματικής πολιτικής. Η βασική υπόθεση που ελέγχεται και αποδεικνύεται εμπειρικά στις περισσότερες από τις προαναφερόμενες μελέτες είναι ότι τα κοινά ή τα συγκρουόμενα συμφέροντα και προτιμήσεις οικονομικής πολιτικής των δύο υπό διερεύνηση καπιταλιστικών ομάδων, ή υπο-ομάδων αυτών, καθορίζεται από τον τύπο της σύνδεσης (σχέσης) μεταξύ του βιομηχανικού και του χρηματοπιστωτικού τομέα της οικονομίας.

Όταν η σύνδεση είναι πολύ στενή, τότε οι βιομήχανοι και οι χρηματιστές καπιταλιστές είναι πιθανό να έχουν κοινά υλικά συμφέροντα και κοινές προτιμήσεις νομισματικής πολιτικής. Σε αυτή την περίπτωση η ενδο-καπιταλιστική σχέση θα είναι σχέση συνεργασίας. Οι χρηματοπιστωτικές ροές μεταξύ των δύο τομέων της οικονομίας και η διεθνοποίηση των δραστηριοτήτων του χρηματοπιστωτικού τομέα αποτελούν τους προσδιοριστικούς παράγοντες του τύπου της ενδο-καπιταλιστικής σχέσης.

Όταν η σύνδεση μεταξύ των δύο τομέων είναι αδύνατη, οι βιομήχανοι και οι χρηματιστές καπιταλιστές πιθανόν έχουν συγκρουόμενα και ανταγωνιστικά υλικά συμφέροντα και προτιμήσεις νομισματικής πολιτικής. Στο βαθμό που οι χρηματιστές καπιταλιστές συμμετέχουν διαμέσου του δανεισμού στη διαδικασία συσσώρευσης κεφαλαίου σε εθνικό επίπεδο πιθανόν έρχονται σε σύγκρουση με τους βιομήχανους καπιταλιστές για τον τρόπο διανομής των καπιταλιστικών κερδών.

Στην περίπτωση αυτή είναι λογικό να υποθέσουμε ότι βιομήχανοι και χρηματιστές καπιταλιστές θα επιδιώξουν να επηρεάσουν τη νομισματική πολιτική σύμφωνα με τα δικά τους οικονομικά συμφέροντα. Η περιοριστική πολιτική και τα υψηλά επιτόκια εκφράζουν τα συμφέροντα των χρηματιστών καπιταλιστών, ενώ η επεκτατική πολιτική και τα χαμηλά επιτόκια εξυπηρετούν τα συμφέροντα των βιομηχάνων σύμφωνα με την προσέγγιση της διανομής του εισοδήματος που έχουμε διατυπώσει.

Συνεπώς, σε ένα θεσμικό περιβάλλον που αναπτύσσονται ανταγωνιστικές ενδο-καπιταλιστικές σχέσεις η νομισματική πολιτική είναι πιθανό να παίζει σημαντικό ρόλο στην ενδο-καπιταλιστική διανομή του μη εργατικού εισοδήματος και μέσω αυτού στη δια-ταξική διανομή του εισοδήματος. Θα πρέπει, επίσης, να παρατηρήσουμε ότι τα εισοδηματικά μερίδια των βιομηχάνων καπιταλιστών και των χρηματιστών καπιταλιστών μπορεί να εκφράζουν μόνο ένα μέρος των ανταγωνιστικών τους συμφερόντων και προτιμήσεων για την άσκηση της νομισματικής πολιτικής. Διαφορές

σε θέματα πληθωρισμού, συναλλαγματικής ισοτιμίας και ρευστότητας επίσης καθορίζουν τις προτιμήσεις τους για τον τύπο της νομισματικής πολιτικής, η οποία, ωστόσο, μέσω του επιτοκίου προκαλεί συγκεκριμένες διανεμητικές επιπτώσεις.

Σε πολιτικό επίπεδο, η διάκριση μεταξύ βιομηχάνων και χρηματιστών καπιταλιστών επιτρέπει την πιθανότητα της οργάνωσής τους σε ομάδες συμφερόντων με στόχο την άσκηση πιέσεων στη νομισματική πολιτική. Η πολιτική της κεντρικής τράπεζας αντανακλά τις πιέσεις για τον τύπο της ασκούμενης οικονομικής πολιτικής, όπως έχει επισημανθεί αρχικά από τον Μαρξ, αλλά και στη νεομαρξιστική βιβλιογραφία (Bowles και Gintis 1982, Epstein και Ferguson 1984, Woolley 1984, Hall 1986α, 1986β, Epstein και Schor 1986, Greider 1987, Epstein 1981, 1982, 1992, 1993).

Στα πλαίσια της προσέγγισής μας, υποθέτουμε ότι η κεντρική τράπεζα λειτουργεί σαν μηχανισμός σύνδεσης των ενδο-καπιταλιστικών διανεμητικών συγκρούσεων με τη νομισματική πολιτική. Η σύνδεση αυτή εξαρτάται από τον τύπο των ενδο-καπιταλιστικών σχέσεων, την ενδο-καπιταλιστική διανομή της δύναμης και το θεσμικό καθεστώς της κεντρικής τράπεζας, που στην προσέγγισή μας υποθέτουμε ότι μπορεί να επηρεάσει τη σχετική δύναμη των βιομηχάνων και χρηματιστών καπιταλιστών και την αποτελεσματικότητα των πιέσεών τους στην πολιτική της κεντρικής τράπεζας.

Οι πιέσεις στη νομισματική πολιτική μπορεί να ασκηθούν είτε άμεσα, δηλαδή με απευθείας πίεση στο μηχανισμό νομισματικών αποφάσεων της κεντρικής τράπεζας, είτε έμμεσα, μέσω της πολιτικής της κυβέρνησης. Το θεσμικό καθεστώς της κεντρικής τράπεζας είναι πιθανό να επηρεάζει την αποτελεσματικότητα και την επιτυχία των πιέσεων που ασκούνται μέσα από τα δύο αυτά δίκτυα παρέμβασης στη νομισματική πολιτική.

Σύμφωνα με τις βασικές προσεγγίσεις της πολιτικής οικονομίας της κεντρικής τράπεζας, η πολιτική που εφαρμόζει μια κεντρική τράπεζα μπορεί να είναι ανεξάρτητη από το οικονομικό πρόγραμμα και την πολιτική που εφαρμόζει η κυβέρνηση, ή να αποτελεί συστατικό στοιχείο της πολιτικής αυτής, δηλαδή να εξαρτάται από τις οικονομικές επιλογές της κυβέρνησης.

Σε χώρες που η πολιτική της κεντρικής τράπεζας εξαρτάται από την πολιτική της κυβέρνησης το έμμεσο κανάλι επηρεασμού της πολιτικής της είναι ο κρίκος που συνδέει τις διάφορες καπιταλιστικές ομάδες συμφερόντων με τη νομισματική πολιτική. Ουσιαστικά η κεντρική τράπεζα αντανακλά τις πιέσεις που ασκούνται στο πολιτικό κόμμα που βρίσκεται στην κυβέρνηση (Ferguson 1984, Gourevitch 1984, 1986, Hall 1986α, 1986β). Εκτός από τα οικονομικά συμφέροντα καπιταλιστικών ομάδων, η ιδεολογική ταυτότητα του πολιτικού κόμματος που διαχειρίζεται την κυβερνητική εξουσία και τα συμφέροντα των ίδιων των πολιτικών που επιδιώκουν την επανεκλογή τους (Hibbs 1977, 1985, Schmidt 1982, Usitalo 1984, Lange και Garrett 1985) αποτελούν επίσης παράγοντες που μπορούν μέσω του συγκεκριμένου καναλιού να επηρεάσουν την πολιτική της κεντρικής τράπεζας.

Σε χώρες που η κεντρική τράπεζα είναι ανεξάρτητη, η κυβέρνηση έχει περιορι-

ομένη δυνατότητα παρέμβασης στην άσκηση της νομισματικής πολιτικής. Ανεξάρτητες κεντρικές τράπεζες μπορούν να εφαρμόζουν νομισματικές πολιτικές τελείως διαφορετικές από εκείνες που θα επιθυμούσαν τα πολιτικά κόμματα που είναι στην εξουσία.

Η κεντρική τράπεζα είναι ένας πολιτικός θεσμός που αντανακλά τις οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές σχέσεις ανάμεσα σε διαφορετικές κοινωνικές τάξεις και ομάδες, και μεταξύ άλλων πολιτικών οργανισμών και θεσμών. Συνεπώς, η κεντρική τράπεζα δεν πρέπει να κατανοείται ως ένας θεσμός που βρίσκεται πάνω από ταξικές και ενδο-ταξικές συγκρούσεις.

Η ανεξαρτησία της κεντρικής τράπεζας πιθανόν αποσυνδέει τη νομισματική πολιτική από κομματικές και κρατικές παρεμβάσεις περιορίζοντας την αποτελεσματικότητα και τη δύναμη του έμμεσου καναλιού πρόσβασης στην πολιτική της κεντρικής τράπεζας. Στην περίπτωση αυτή το άμεσο κανάλι πρόσβασης γίνεται περισσότερο σημαντικό. Βιομήχανοι και χρηματιστές καπιταλιστές ωφελούνται από την ανεξαρτησία της κεντρικής τράπεζας στο βαθμό που έχουν τη δυνατότητα της άμεσης πρόσβασης και επηρεασμού της πολιτικής της.

Όταν η κεντρική τράπεζα είναι ανεξάρτητη, ο τύπος των ενδο-καπιταλιστικών σχέσεων παίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση του χαρακτήρα της νομισματικής πολιτικής. Εάν οι ενδο-καπιταλιστικές σχέσεις είναι σχέσεις συνεργασίας, τότε οι βιομήχανοι και οι χρηματιστές καπιταλιστές ενεργούν σαν μια ενιαία κοινωνική τάξη. Η νομισματική πολιτική που εφαρμόζεται από την κεντρική τράπεζα, στο βαθμό που επηρεάζεται από το κοινό συμφέρον της τάξης των καπιταλιστών, πιθανόν αποσκοπεί στη μεγιστοποίηση των καπιταλιστικών κερδών με ανακατανομή εισοδήματος σε βάρος της εργατικής τάξης (Epstein και Schor 1990β, Kurzer 1988, 1993). Η ανεξαρτησία της κεντρικής τράπεζας ευνοεί τα κοινά συμφέροντα της ενιαίας καπιταλιστικής τάξης μόνο στην περίπτωση που μονώνει την άσκηση της νομισματικής πολιτικής από την επίδραση της εργατικής τάξης ή από κομματικές παρεμβάσεις σε κυβερνητικό επίπεδο που εξυπηρετούν εργατικά συμφέροντα (πολιτικές απασχόλησης).

Στην περίπτωση που οι ενδο-καπιταλιστικές σχέσεις είναι ανταγωνιστικές, η πολιτική της κεντρικής τράπεζας είναι πιθανό να επηρεάζεται από τα συμφέροντα και τις προτιμήσεις νομισματικής πολιτικής της περισσότερο ισχυρής πολιτικά καπιταλιστικής ομάδας. Οι αποφάσεις νομισματικής πολιτικής εμφανίζονται τώρα οριοθετημένες, ως ένα βαθμό, από την ενδο-καπιταλιστική διανομή της δύναμης. Η ανεξαρτησία της κεντρικής τράπεζας υποθετικά μπορεί να λειτουργήσει ως ένας θεσμικός μηχανισμός ρύθμισης της ενδο-καπιταλιστικής διανομής της δύναμης. Πιο συγκεκριμένα, υποθέτουμε ότι με την ανεξαρτησία της η κεντρική τράπεζα δημιουργεί ένα ευνοϊκό πλαίσιο στην καπιταλιστική εκείνη ομάδα που διαθέτει τις περισσότερο στενές σχέσεις μαζί της για παρεμβάσεις στη νομισματική πολιτική.

Στη σχετική οικονομική βιβλιογραφία, οι Longstreth (1979), Fine και Harris (1985), Greider (1987), Kurzer (1988) και Goodman (1991, 1992) παρατηρούν τις στενές

σχέσεις του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου με την κεντρική τράπεζα, η πολιτική της οποίας, στην επιχειρηματολογία τους, λειτουργεί ως θεσμικό μέσο υλοποίησης των συμφερόντων τους. Οι Woolley (1984) και Epstein (1981, 1982, 1992) εξετάζουν τη στενή σχέση μεταξύ της κεντρικής τράπεζας και του χρηματικού κεφαλαίου στο πεδίο των αναγκών της κεντρικής τράπεζας να δημιουργήσει συμμαχίες που θα υποστηρίζουν τη θεσμική ανεξαρτησία της. Στην όποια περίπτωση η ανεξαρτησία της κεντρικής τράπεζας κάνει το μηχανισμό άσκησης νομισματικής πολιτικής περισσότερο ευάλωτο στις παρεμβάσεις του χρηματικού κεφαλαίου.

4. Συμπεράσματα

Η μελέτη αυτή συνθέτει ιδέες των Marx και Sraffa και καταλήγει στην ανάπτυξη μιας πολιτικής-νομισματικής προσέγγισης στη διανομή του εισοδήματος. Ο περιορισμός αυτής της προσέγγισης είναι ότι υποθέτει ανταγωνιστικές σχέσεις ανάμεσα στους δύο βασικούς τομείς κάθε οικονομίας, τον βιομηχανικό και τον χρηματοπιστωτικό. Η ύπαρξη ανταγωνιστικών ενδο-καπιταλιστικών σχέσεων διαμορφώνει σε σημαντικό βαθμό το πολιτικό πλαίσιο άσκησης νομισματικής πολιτικής και αποτελεί έναν από τους περιορισμούς που, πιθανόν, αντιμετωπίζει η κεντρική τράπεζα στη διαδικασία λήψης νομισματικών αποφάσεων. Η θέση της κεντρικής τράπεζας στον κρατικό μηχανισμό η οποία διαμορφώνεται από το θεσμικό καθεστώς λειτουργίας της, δηλαδή από το αν είναι ανεξάρτητη ή όχι, είναι επίσης καθοριστική στην άσκηση της νομισματικής πολιτικής.

Στα πλαίσια της εναλλακτικής αυτής προσέγγισης, η νομισματική πολιτική που εφαρμόζει η κεντρική τράπεζα (επεκτατική, περιοριστική) πιθανόν αντανακλά σε κάποιο βαθμό τις αναδιανεμητικές συγκρούσεις μεταξύ βιομηχάνων καπιταλιστών και χρηματιστών καπιταλιστών (κυρίως τραπεζιτών) και της σχετικής δύναμης και επιρροής που διαθέτουν.

Οι διανεμητικές επιπτώσεις της νομισματικής πολιτικής είναι πιθανό να επηρεάσουν τη δυναμική της συσσώρευσης κεφαλαίου μέσω των αλλαγών στο εισοδηματικό μερίδιο του βιομηχανικού τομέα. Με βάση την πολιτική-νομισματική προσέγγιση της διανομής, μια μείωση των βιομηχανικών κερδών μπορεί να προέλθει είτε από ανακατανομή εισοδήματος προς όφελος των εργαζομένων (επεκτατική εισοδηματική πολιτική και αύξηση των πραγματικών μισθών), είτε από ανακατανομή κερδών προς όφελος του χρηματοπιστωτικού τομέα (υψηλά επιτόκια), είτε, βεβαίως, από συνδυασμό των δύο. Στην όποια περίπτωση, μια σχετική πτώση των βιομηχανικών κερδών δε δημιουργεί το κατάλληλο κλίμα από πλευράς κερδοφορίας, προσδοκίων και επενδυτικής ψυχολογίας για επέκταση του ρυθμού παραγωγικής δραστηριότητας στη βιομηχανία. Μείωση των βιομηχανικών επενδύσεων δεν μπορεί παρά να δημιουργήσει αρνητικές πιέσεις στη μακροοικονομική δομή και τη λειτουργία μιας οικονομίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Argitis, G. (1996): «*Financial capital, monetary policy and income distribution*», Ph.D Thesis, University of Cambridge.
- Bowels, S. and Gintis, H. (1982): «The Crisis of Liberal Democratic Capitalism», *Politics and Society*, vol. 11, no. 2, pp. 51-93.
- Dobb, M. (1973): *Theories of value and Distribution since Adam Smith*, Cambridge University Press.
- Epstein, G. (1981): «Domestic Stagflation, Monetary Policy: The Federal Reserve and the Hidden Election», in Ferguson, T. and Rogers, J. (eds.), *The Hidden Election*, pp. 141-195, Pantheon, New York.
- Epstein, G. (1982): «Federal Reserve Politics And Monetary Instability», in Stone, A. and Harpham, E. (eds.), *The Political Economy of Public Policy*, pp. 211-240, Beverly Hills, Sage Publications.
- Epstein, G. (1992): «Political Economy and Comparative Central Banking», *Review of Radical Political Economics*, vol. 24 (1), pp. 1-30.
- Epstein, G. (1993): «Monetary Policy in the 1990s: Overcoming the Barriers to Equity and Growth», in Dymski, G., Epstein, G. and Pollin, R. (eds.), *Transforming the U.S. Financial System*, pp. 65-98, M. E. Sharpe.
- Epstein, G. and Schor, J. (1986): «The Political Economy of Central Banking», Discussion Paper, no. 1281, Harvard University, pp. 1-116.
- Epstein, G. and Schor, J. (1990A): «Macropolicy in the Rise and Fall of the Golden Age», in Marglin, S. and Schor, J. (eds.), *The Golden Age of Capitalism*, pp. 126-152, Claredon Press, Oxford.
- Epstein, G. and Schor, J. (1990B): «Corporate profitability as a determinant of restrictive monetary policy: estimates for the postwar United States», in Mayer, T. (ed.). *The Political Economy of American Monetary Policy*, pp. 51-64, Cambridge University Press.
- Epstein, G. and Ferguson, T. (1984): «Monetary Policy, Loan Liquidation, and Industrial Conflict: The Federal Reserve and the Open Market Operations of 1932», *Journal of Economic History*, vol. XLIV, no. 4, pp. 957-983.
- Ferguson, T. (1984): «From Normacy to New Deal: industrial structure, party competition, and American public policy in the Great Depression», *International Organization*, vol. 38, 1, pp. 41-94.
- Fine, B. and Harris, L. (1985): *The Peculiarities of the British Economy*, Lawrence and Wishart, London.
- Garegnani, P. (1979): «Notes on consumption, investment and effective demand II», *Cambridge Journal of Economics*, 3, pp. 63-82.
- Garegnani, P. (1984): «Value and Distribution in the Classical Economists and Marx», *Oxford Economic Papers*, 36, pp. 291-325.
- Goodman, J. B. (1991): «The Politics of Central Bank Independence», *Comparative Politics*, April, pp. 329-349.
- Goodman, J. B. (1992): *Monetary Sovereignty: The Politics of Central Banking in Western Europe*, Cornell University Press.

- Gourevitch, P. (1984): «Breaking with orthodoxy: the politics of economic policy responses to the Depression of the 1930s», *International Organization*, 38, 1, pp. 95-129.
- Gourevitch, P. (1986): *Politics in Hard Times*, Cornell University Press.
- Greider, W. (1987): *Secrets of the Temple: How the Federal Reserve Runs the Country*, New York, Simon and Schuster.
- Hall, P. (1986A): *Governing the Economy. The Politics of State Intervention in Britain and France*, Polity Press.
- Hall, P. (1986B): «The State and Economic Decline», in Elbaum, B. and Lazonic, W. (eds.), *The Decline of the British Economy*, pp. 266-302, Clarendon Press-Oxford.
- Henning, R. (1994): *Currencies and Politics in the United States, Germany, and Japan*, Institute of International Economics, Washington, DC.
- Hibbs, D. (1977): «Political Parties and Macroeconomic Policy», *The American Political Science Review*, Vol. 71, pp. 1467-1487.
- Hibbs, D. (1985): «Inflation, Political Support and Macroeconomic Policy», in Lindberg, L. and Maier, C. (eds.), *The Politics of Inflation and Economic Stagnation*, pp. 175-195, The Brookings Institution.
- Kaldor, N. (1980): «Monetarism and UK monetary policy», *Cambridge Journal of Economics*, vol. 4, pp. 293-318.
- Kaldor, N. (1982): *The Scourge of Monetarism*, Oxford University Press.
- Katzenstein, P. (1978): «Domestic Structures and Strategies of Foreign Economic Policy», in Katzenstein, P. (ed.), *Between Power and Plenty*, pp. 295-336, The University of Wisconsin Press.
- Kurzer, P. (1988): «The Politics of Central Banks: Austerity and Unemployment in Europe», *Journal of Public Policy*, 7, pp. 21-48.
- Kurzer, P. (1993): *Business and Banking*, Cornell University Press.
- Lange, P. and Garrett, G. (1985): «The Politics of Growth: Strategic Interaction and Economic Performance in the Advanced Industrial Democracies, 1974-1980», *Journal of Politics*, vol. 47, no. 3, pp. 792-827.
- Longstreth, F. (1979): «The City, Industry, and the State», in Crouch, C. (ed.), *State and Economy in Contemporary Capitalism*, pp. 157-190, Croom Helm London.
- Marx, K. (1967A): *Capital Volume I*, International Publishers, New York.
- Marx, K. (1967B): *Capital: Volume II*, International Publishers, New York.
- Marx, K. (1991): *Capital: Volume III*, Penguin Classics.
- Moore, B. (1989): «The Effects of Monetary Policy on Income Distribution», in Davidson, P. and Kregel, J. (eds.), *Macroeconomic Problems and Policies of Income Distribution*, pp. 18-41, Edward Elgar.
- Nuti, D. M. (1971): «Vulgar Economy in the Theory of Income Distribution», *Science and Society*, vol. XXXV, no. 1, pp. 27-33.
- Panico, C. (1988): *Interest and Profit in the Theories of Value and Distribution*, Macmillan Press.
- Pivetti, M. (1985): «On the Monetary Explanation of Distribution», *Political Economy*, 1(2), pp. 73-103.
- Schmidt, M. (1982): «The Role of Parties in Shaping Macro-Economic Policy», in Castles, F. (ed.), *The Impact of Parties*, pp. 97-176, SAGE Publications.

- Sraffa, P. (1960): *Production of Commodities by Means of Commodities*, Cambridge University Press.
- Tooke, T. (1959): *An Inquiry into the Currency Principle*, The London School of Economics and Political Science, Series of Reprints of Scarce Works on Political Economy.
- Uusitalo, P. (1984): «Monetarism, Keynesianism and the Institutional Status of Central Banks», *Acta Sociologica*, 27, 1, pp. 31-50.
- Woolley, J. (1984): *Monetary Politics: the Federal Reserve and the Politics of Monetary Policy*, Cambridge University Press.
- Zysman, J. (1983): *Governments, Markets, and Growth*, Martin Robertson-Oxford.